תְּרֵי חִיטֵּי בַּהֲדֵי חֲדֵי – לא יחלוט [–ישליך במים רותחים] אדם שני גרעיני חטה יחד בפסח, דְּיִלְמָא אָזְלָא חֲדָא וְיָתְבָה בְּצִירְיָא דַּחֲבֶרְתָּהּ – שמא תצמד חטה אחת לסדק של חבירתה, וְלֹא סָלִיק לְהוּ דְּיקוּלָא דְּמַיָּא מֵאַרְבַּע רוּחָתָא – ולא תגיע רתיחת המים לכל ארבע רוחותיה, וְאָתֵי [–ותבוא] לִידֵי חִימּוּץ, שכן החליטה מונעת מחימוץ רק כשהמים הרותחים מגיעים בבת אחת לחטה כולה, אך כשאינם מגיעים לכל החטה מיד אלא רק לחלק ממנה, הם מחמיצים אותה. ולכך הבא לחלוט חטים בפסח, יחלוט כל חטה בפני עצמה.

הגמרא מביאה נידון נוסף לגבי חריכת שבולי חטים באש בפסח: וְאָמַר אַבָּיֵי, לֹא לִיחֲרוֹךְ אִינִישׁ תְּרֵי שִׁבּוֹלֵי בַּהֲדֵי חֲדֵי – לא יחרוך אדם באש שתי שיבולי חטים יחד בפסח, דְּיִלְמָא נָפְקִי מַיָּא מַהַאי וּבָלַע אִידָךְ – שמא יצאו מים מהחטים שבשיבולת זו, ויבלעו בחטים שבשיבולת השניה, וְאָתְיָא – ותבוא מחמתם לִידֵי חִימּוּץ.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, אִי הָכֵי אֲפִילּוּ חֲדָא נַמֵּי – אם אתה חושש שתחמיץ החטה מחמת המים היוצאים, אם כן לא רק שתי שיבולים אין לחרוך יחד בפסח, אלא אף שיבולת אחת, שיש לחשוש דְּיִלְמָא נָפִיק מַהַאי רֵישָׁא וּבָלַע אִידָךְ רֵישָׁא – שמא יצאו מים מהחטים שבראשה האחד, ויבלעו בחטים שבראשה השני, ויחמיצו.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, אין איסור לחרוך חטים בפסח, ואף שיוצאים מהן מים בעת החריכה, שכן מים אלו מֵי פֵּירוֹת נִינְהוּ [–הם], וּמֵי פֵּירוֹת אֵינָן מַחְמִיצִין.

מוסיפה הגמרא: וְהָדַר בֵּיהּ אַבָּיֵי מֵהָהִיא – ואף אביי חזר בו ממה שאסר לחרוך שתי שיבולים יחד בפסח, אך לא מטעמו של רבא, שכן לדעתו מי פירות מחמיצים, אלא מטעם אחר, דְּכָל אֲנַב מְדַלְיֵיהוּ לֹא מְחַמְּצִי – שמים בדרך נפילתם אינם מחמיצים, שכן אינם נבלעים, ולכן אף שבעת החריכה נופלים מים מחטה זו על חטה זו, אינם מחמיצים אותה כיון שהם נופלים עליה ואינם נבלעים בה. שכן מצינו דְּאָמַר אַבָּיֵי, הָאי חַצְבָּא דַּאֲבִישְׁנָא – אותו כד שמייבשים בתוכו חטים בתנור בדרך קליה, סָחֵיפָא שָׁרֵי – אם הכד הפוך ופיו למטה, מותר לייבש בתוכו חטים בפסח, משום שהמים הנפלטים מהחטים על ידי חום התנור, זבים ויוצאים אל מחוץ לכד, אך אם הכד זָקֵיפָא [–זקוף] ופיו למעלה, אָסוּר לייבש בתוכו חטים בתנור, משום שהמים הנפלטים מהן חוזרים ונבלעים בחטים ומחמיצים אותם. ומכך שהתיר בכד הפוך משום שמי החטים זבים לחוץ, מוכח שלא חשש שיחמיצו מי החטים בדרך נפילתם, וחזר בו ממה שאסר לחרוך שתי שיבולים יחד, שהרי גם בהן אין המים נבלעים בחטים, אלא מחליקים על פניהן ונופלים.

רבא לשיטתו חלק על אביי גם בזה: רָבָא אָמַר, אֲפִילּוּ זָקֵיפָא נַמֵּי שָׁרֵי – אף בכד זקוף מותר לייבש חטים בתנור בפסח, משום שהמים הנפלטים מהם מֵי פֵּירוֹת נִינְהוּ [–הם], וּמֵי פֵּירוֹת אֵינָן מַחְמִיצִין.

הברייתא דנה בענין לתיתת שעורים בפסח: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין לוֹתְתִין שְׁעוֹרִין בַּפֶּסַח, שמא יחמיצו מחמת המים, וְאִם לָתַת, אם נִתְבַּקְּעוּ השעורים מחמת הנפיחות הנגרמת להן על ידי המים, הרי הן אֲסוּרוֹת, שכיון שנתבקעו ודאי ממהרות להחמיץ, ואם לֹא נִתְבַּקְּעוּ מוּתָּרוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אם הוא רואה שהן מתנפחות וחושש שמא יחמיצו, שׁוֹרֶה בָּחוֹמֶץ, וְחוֹמֶץ צוֹמָתָן [–מחברן ומהדקן] ומונע את חימוצן. אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי.

הגמרא מביאה מחלוקת בביאור דברי תנא קמא: אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר מַר עוּקְבָא, מה ששנינו שאם נתבקעו השעורים מחמת לתיתתן נאסרו, לֹא – אין זה רק באופן שנִתְבַּקְּעוּ מַמָּשׁ, אֶלָּא כֹּל שהתנפחו עד כדי שֶׁאִיּוּלֵי היה מַנִּיחַ עַל פִּי חָבִית של יין וְהָוֵי [–והיו] נִתְבַּקְּעוֹת מֵאֵילֵיהֶן, משום שאינן יכולות לעמוד מפני ריח היין, הרי הן אסורות. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, רק אם נִתְבַּקְּעוּ מַמָּשׁ נאסרו, אך אם לא נתבקעו, אף שהתנפחו הרבה לא נאסרו.

מביאה הגמרא: עֲבַד שְׁמוּאֵל עוּבְדָּא – שמואל עשה מעשה בשיטתו, בְּדוּרָא דְּבֵי רַב חַשּׁוּ – בשעורים שנלתתו בכפרו של אדם ששמו 'בר חשו', והתנפחו עד שהיו ראויות להתבקע מחמת ריח היין, אך עדיין לא נתבקעו, והתירן שמואל, כיון שלדעתו רק אם נִתְבַּקְּעוּ מַמָּשׁ הן אסורות, וכיון שאלו לא נתבקעו אלא רק התנפחו, לא נאסרו.

הלכה נוספת בענין הלתיתה בפסח: אָמַר רַבָּה, בַּעַל נֶפֶשׁ [–חסיד] לֹא יַלְתּוֹת בפסח. הגמרא סבורה עתה שדברי רבה נאמרו גם לענין לתיתת שעורים, ולכן מקשה, מַאי אִירְיָא – מדוע נקט רבה דווקא 'בַּעַל נֶפֶשׁ', הלא אֲפִילּוּ לכּוּלֵי עָלְמָא נַמִּי אסור ללתות, דְּהָא תַּנְיָא בברייתא לעיל, אֵין לוֹתְתִין שְׁעוֹרִין בַּפֶּסַח.

הגמרא מבארת את דברי רבה: הָכִי קָאָמַר רבה, מעיקר הדין אין ללתות רק שעורים שממהרות להחמיץ בלתיתה, אך 'בַּעַל נֶפֶשׁ', אֲפִילּוּ חִיטִּין דְּשַׁרִירִי – שהן קשות משעורים, ואינן ממהרות להחמיץ, לֹא יַלְתּוֹת.

דעה חולקת: אָמַר (לֵיהּ) רַב נַחְמָן, מַאן דְּצָיֵית לֵיהּ לְאַבָּא – מי שעושה כדברי רבה ומחמיר ואינו לותת חטים בפסח, אָכֵיל נַהֲמָא דְּעִיפּוּשָׁא – אוכל פת מעופשת העשויה מסולת שאינה נקיה, שקליפת החיטה נשארת ונטחנת יחד עמה, ואף מדת חסידות אין במניעת הלתיתה. דְּהָא בֵּי רַב הוּנָא לָתְתֵי – שהרי אף בבית רב הונא היו לותתים חטים בפסח, וּבֵי רָבָא בַּר אָבִין לָתְתֵי – וכן בבית רבא בר אבין היו לותתים.

שיטה שלישית בלתיתת חטים: וְרָבָא אָמַר, לא מדת חסידות בלבד היא שלא ללתות חטים בפסח, אלא מעיקר הדין אָסוּר לְלַתּוֹת, ולכן לכל אדם אסור ללתות חטים בפסח, ולא רק ל'חסיד'.

מקשה הגמרא: אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא בברייתא, אֵין לוֹתְתִין שְׁעוֹרִין בַּפֶּסַח, ומשמע ששְׁעוֹרִין דווקא הוּא דְּלֹא לותתים, הָא חִיטֵּי שָׁרֵי – אבל חטים מותר ללתות, וקשה מזה על רבא שאסר ללתות גם חטים.

מתרצת הגמרא: לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר – מה שנקט התנא שעורים היינו בדרך 'אין צריך לומר', כלומר, לֹא מִיבַּעְיָא – אין צריך לומר שאסור ללתות חִיטִּין, דִּכְוָן דְּאֵית בֵּיהּ צִירְיָא, עֲיָילִי בָּהוּ מַיָּא – שכיון שיש בהן סדקים, נכנסים בהם המים ומחמיצים את החטים, אֲבָל שְׁעֹרֵי דְּשִׁיעֵי – שעורים שהן חלקות ואינן סדוקות, אֵימָא שַׁפִּיר דָּמֵי – היה מקום לומר שמותר ללותתן, ולכן קָא מַשְׁמַע לָן שאסור ללתות גם שעורים.

אומרת הגמרא: לבסוף הֲדַר [–חזר בו] וְאָמַר רָבָא, מוּתָּר לְלַתּוֹת חטים בפסח, משום דְּתַנְיָא בברייתא, יוֹצְאִין ידי חובת אכילת מצה גַּם בְּפַת נְקִיָּה – מקמח נקי בלא פסולת, וּבפת הֲדְרָאָה – מחטים שנטחנה עמהם פסולת הסובין, ונקראת 'פת קיבר'. וַהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שתהיה הפת נְקִיָּה מפסולת בְּלֹא לְתִיתָה, ומכך שהתירה הברייתא לצאת ידי חובת מצה בפת נקיה, מוכח שמותר ללתות חטים בפסח.

קושיא על הוכחת רבא: אִיתְּמַר רַב פָּפָּא לְרָבָא, שנינו בברייתא, הַקְּמָחִין וְהַסְּלָתוֹת שֶׁל נְכְרִים, אם שֶׁל בני בְּפָרִים הן, הרי הם טְהוֹרִים, כלומר אינם מקבלים טומאה, וְאִם שֶׁל בני כְּרַכִּין [–ערים] הן, הרי הם טְמֵאִין, כלומר מקבלים טומאה. מבאר רב פפא את קושייתו, דִּכְפָרִים מַאי טַעֲמָא – מה הטעם שקמחים וסלתות של בני הכפרים טהורים, לָאו מִשּׁוּם דְּלֹא לָתְתֵי – האם לא משום שאינם לותתים את חיטיהם במים קודם טחינתן, כיון שאינם מקפידים לעשות קמח וסולת נקיים, ולכן לא הוכשרו לקבל טומאה. וּמכל מקום קָא כָּרֵי לֵיהּ – התנא של הברייתא קורא לחיטיהם הטחונות 'סוֹלֶת' שהיא קמח נקי, ומוכח שיש פת נקיה שאינה לתותה, ואם כן כיצד הוכיח רבא שמותר ללתות חטים בפסח מכך ששנינו בברייתא שיוצאים ידי חובת מצה בפת נקיה, והלא ניתן לעשות פת נקיה גם ללא לתיתה.

תירץ לו רבא, לעולם אפשר לומר שלא תתכן סולת נקיה בלא לתיתה, ומה שאמרה הברייתא שקמחים וסלתות של בני כפרים טהורים, תַּרְגּוּמָא – יש לפרש זאת אַקַּמְחָא – על קמח בלבד ולא על סולת, ומה שהוזכר בברייתא 'סולת', היינו לגבי בני הכרכים.

קושיא נוספת על דברי רבא: בָּתַר דְּנָפֵיק – לאחר שיצא רבא מבית המדרש, הצטער רב פפא על עצמו וְאָמַר, מַאי טַעֲמָא לֹא אֵימָא לֵיהּ – מדוע לא נזכרתי להקשות על דברי רבא מֵהָא [–ממה] דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב יִרְמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, חִיטִּין שֶׁל מְנָחוֹת – שעושים מהן סולת למנחות אֵין לוֹתְתִין אוֹתָם, כדי שלא יבואו לידי חימוץ,

המשך בעמוד קנב

וְאַף עַל פִּי כֵן קָנֵי לְהוּ – התורה קוראת בכל מקום לקמח המנחות 'סֹלֶת' שהוא קמח נקי, ומבואר שניתן לעשות פת נקיה גם בלא לתיתת החטים, ונדחית הוכחת רבא להתיר לתיתת חטים בפסח, מדברי הברייתא שיוצאים ידי מצות אכילת מצה בפת נקיה.

אומרת הגמרא: הָדַר – ושוב חזר וְאָמַר רָבָא, לא רק שמותר ללתות חטים בפסח, אלא אף מִצְוָה לְלְתּוֹת אותן לצורך מצת מצוה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב יז) 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת', כלומר, צריך לשמור את המצות מחימוץ, וְאִי לָא רָבָעֵי – ואם אין החטים צריכים לְתִיתָה, שִׁימּוּר לְמַאי – ממה ישמרם, והלא כל זמן שלא באו במים אינן יכולות להחמיץ. וְאִי שִׁימּוּר דְּלִישָׁה – ואם תאמר שיקיים מצות שמירה בכך שישמור את הבצק מעת לישתו ואילך, שאז יש בו מים ועלול להחמיץ, והלא שִׁימּוּר דְּלִישָׁה בלבד לָאו שִׁימּוּר הוּא לקיים בו מצות שימור, אלא צריך שיתחיל לשמור קודם לכן, דְּהרי אָמַר רַב הוּנָא, בְּצִקּוֹת שֶׁל נְכָרִים שניכר עליהם שלא החמיצו, אָדָם מְמַלֵּא כְּרֵיסוֹ [–אוכל הרבה] מֵהֶן בליל פסח, וּבְלַבַּד שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת מֵצָה שנשתמרה לשם מצת מצוה בָּאַחֲרוֹנָה, לשם מצוה, ומדויק, שדווקא בָּאכילה הָאַחֲרוֹנָה שאוכל ממצה שנשתמרה לשמה אִין – אכן יוצא ידי חובת אכילת מצה, אך בָּאכילה הָרִאשׁוֹנָה שהיתה ממצה שנאפתה מבצקות של נכרים לֹא, וּמַאי טַעֲמָא – ומה הטעם בזה, ודאי מִשּׁוּם דְּלֹא עָבַד בְּהוּ שִׁימּוּר – שלא שמרם לשם מצה, ואף שידוע שלא החמיצה, אך אם כן קשה, וְלַעֲבִיד לֵיהּ – שיעשה לבצק זה שִׁימּוּר לשם מצה מֵאֲפָיֵיה וְאֵילָךְ, שלאחר שלקח את הבצק מהנכרי יתקנו לאפיה לשם מצה, כגון במלאכת עריכתו והחלקתו והכנסתו לתנור, שבכך תחשב המצה שאופה ממנו משומרת, ויצא בה ידי חובה. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ – ודאי מוכח מזה, שֶׁשִּׁימּוּר מֵעִיקָּרָא בָּעֵינַן – צריך שימור למצה מתחילת עשייתה, ואין די בשימור מהלישה ואילך, אלא אף קודם לכן צריך לשמרה לשם מצה, וללא לתיתת החטים אין ממה לשומרה קודם הלישה.

הגמרא דוחה את ראיתו של רבא מדברי רב הונא: וּמַאי – ומנין שטעמו של רב הונא שלא ניתן לצאת ידי חובת מצה, במצה שנאפתה מבצק של נכרי, הוא משום שצריך שימור אף קודם הלישה, דִּילְמָא שָׁאנֵי הָתָם – הרי יתכן שבאמת אין צריך שימור קודם הלישה בעודן חטים וקמח, ושם בבצקות של נכרים הדין שונה שאין די להם בשימור מאפיה, משום דִּכְעִידְנָא דְּנָחֵית – שבזמן שירד לְשִׁימּוּר מחמץ, כלומר בזמן שבו נצרך לשומרה מפני החימוץ, שהוא הלישה שאז נותן מים בקמח שהוא דבר המחמיץ, לֹא עָבַד [–עשה] לָהּ שִׁימּוּר לשם מצה, שהרי הנכרי לש את הבצק בתחילתו, אֲבָל הֵיכָא דִּכְעִידְנָא דְּנָחֵית – באופן שבזמן שירד לְשִׁימּוּר, עָבִיד [–עשה] לָהּ שִׁימּוּר לשם מצה, הָכִי נַמִּי – אכן יהיה הדין כך, דְּשִׁימּוּר דְּמשעת הלִישָׁה ואילך חָוֵי [–נחשב] שִׁימּוּר, אך קודם לכן אין צריך לעשות שימור, ושלא כדברי רבא.

הגמרא מוכיחה שאף שנדחתה ראיית רבא, מכל מקום לא חזר בו מדבריו: וַאֲפִילּוּ הָכִי – ואף שנדחתה ראיתו מבצקות של נכרים, מכל מקום לֹא חָדַר בֵּיהּ – לא חזר בו רָבָא ממה שהצריך שימור לשם מצה גם קודם הלישה, דְּהרי אָמַר לְהָנְהוּ דְּמַהֲפְכֵי כֵּיפֵי – לאלו שהופכים את העומרים לצורך הערמתם בגורן, וקושרים אותם בימות הקציר, כֵּי מְהַפְּכִיתוּ – כאשר אתם הופכים את העומרים, הָפְכוּ אותם לְשׁוּם [לשם] מִצְוָה של מצה בפסח, והזהרו בשמירתם כדי שיהיו ראויים למצה. אֶלָּא קָסָבַר – ומוכח שסבר רבא, שחובת שִׁימּוּר לשם מצה הוא מֵעִיקָּרָא – מתחילת עשייתה, כלומר, שמַּתְחָלַּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ של מעשה המצה בָּעֵינַן – צריכים לעשות את השימור, ולכן מעת קצירת החטים לצורך עשיית המצה, יש לשומרם מחימוץ.

מעשה באמורא נוסף שהקפיד על שימור המצות לפסח מחמץ אף קודם הלישה: מַר בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַבִינָא,

מְנַקְטָא לֵיהּ אִימֵּיהּ בְּאַרְבֵּי – אמו היתה לוקחת עבורו קערה מלאה חטים, ששמרתן משעת קצירתן, ונזהרת בהן הרבה, ומצניעתן בפני עצמן לצורך הפסח.

הלכה בענין מכירת חטים שנישרו במים לנכרי: הַהוּא אַרְבָּא דְּחִיטֵּי – היתה ספינה מלאה חטים, דְּטָבְעָא בְּחִישְׁתָּא – שטבעה בנהר ששמו 'חישתא' קודם הפסח, ועל ידי כך נישרו החטים שהיו בה במי הנהר, שָׁרְיָא רָבָא לְזוּזֵי – התיר רבא למכור חטים אלו קודם הפסח לְנָכְרִים, אך לא לישראל.

קושיא על רבא: אֵיתֵיבֵיהּ [–הקשה] רָבָה בַּר לִוַיאי לְרָבָא, שנינו בברייתא, בֶּגֶד שֶׁאָבַד בּוֹ בְּלָאִים – בגד שנארג מחוטי צמר ופשתן יחד ונאסר בלבישה באיסור כלאים, ולא ניכר בבגד שהוא כלאים, משום שרק חוט אחד של פשתן או צמר היה ארוג בו, חֲרֵי זֶה לֹא יְמַכְּרֶנּוּ – לא ימכור את הבגד לְנָכְרִי, שמא ימכרנו הנכרי לישראל אחר, ולא ידע שיש בו כלאים וילבשנו, ויכשל באיסור כלאים. וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה בּוֹ – בבגד זה מְרַדַּעַת לַחֲמוֹר, והוא כעין אוכף שמניחים עליו לחממו, שמא אחר כך יטלנו משם ויתפרנו בבגדו. אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתוֹ תַּכְרִיכִין לְמֵת, כיון שהמת עצמו פטור מן המצוות ואינו אסור בכלאים, וגם אין חשש שמא יטלנו ויתפרנו בבגדו, כיון שבגדי מת אסורים בהנאה. דייק רבה בר ליואי, לְנָכְרִי מַאי טַעְמָא לֹא – מה הטעם שלא ימכור לנכרי בגד שאבד בו כלאים, לָאו – האם לא מִשּׁוּם דְּהָדַר מָזְבֵּין – שיש חשש שמא יחזור הנכרי וימכרנו לְיִשְׂרָאֵל אחר, ומאותו טעם יש לאסור גם מכירת חטים שטבעו בנהר קודם הפסח לנכרי, שמא ימכרם לישראל אחר, שכיון שאין החימוץ ניכר בהם, לא ידע שהחמיצו ויאכלם בפסח.

רבא חזר בו מחמת קושיא זו: הֲדַר [–חזר] וְאָמַר רָבָא, לַיְּבִינְהוּ קָבָא קָבָא – ימכור כל קב מחטים אלו בפני עצמו לְיִשְׂרָאֵל, ולא ימכור הרבה לאיש אחד, כִּי הֵיכִי דְּכָלְיָא קַמֵּי פִּיסְחָא – כדי שיכלו כל החטים לפני פסח.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בנתינת קמח לתוך תבשיל בפסח: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין מוֹלְלִין אֶת הַקְּדֵירָה בקמח, כלומר אין נותנים קמח לתוך תבשיל שיש בתוכו מים בְּפֶסַח, כשעדיין לא רתח התבשיל, שעד שירתיח עלול הקמח שבתבשיל להחמיץ, וְהַרוֹצֶה שֶׁיְּמוֹלֵל, נוֹתֵן אֶת הַקֶּמַח בתבשיל וּמִיד אַחַר כָּךְ נוֹתֵן עליו אֶת הַחוֹמֶץ, שהחומץ מבשל את הקמח ואינו מניחו להחמיץ. אך לא יתן קודם את החומץ, כיון שלאחר שהחומץ כבר נתערב בתבשיל, תש כוחו ואינו מבשל את הקמח הניתן לתוכו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, אַף נוֹתֵן קודם אֶת הַחוֹמֶץ בתבשיל וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן אֶת הַקֶּמַח, שלדעתם גם לאחר שהחומץ נתערב בתבשיל, הוא מבשל את הקמח ואינו מניחו להחמיץ.

מבררת הגמרא: מַאן – מי הם יֵשׁ אוֹמְרִים אלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתָנֵן [–מין כלי בישול] (שבת מב:) הָאִילְפָּס [–כלי שבישל בו על גבי האש] מבשל את מה שבתוכו אף בשבת ועובר על איסור בישול. אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹךְ הַקְּעָרָה [–כעין קערה גדולה] שעירו לתוכם תבשיל מן הקדירה או מן האילפס, שכן כלי שני הם, וכלי שני אינו מבשל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לַכֹּל הוּא נוֹתֵן – מותר בשבת לתת תבלין לתוך כל מאכל הנמצא בכלי שני, חוץ מִדָּבָר [–דבר מאכל] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חוֹמֶץ וְצִיר – רוטב הנוטף מן הדגים כשכובשים אותם במכבש, שלא יתן לתוכם תבלין בשבת, משום שהם מבשלים את התבלין אף בכלי שני. ומבואר שסובר שהחומץ מבשל גם לאחר שנתערב בתבשיל, וממילא גם מותר לתת קמח לתוך תבשיל שנתערב בו חומץ, שמבשל את הקמח ואינו מניחו להחמיץ.

שואלת הגמרא: וְנוֹקְמָהּ – ויעמיד רב חסדא את דברי היש אומרים כְּרַבִּי יוֹסֵי, (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא (לעיל ע"א), רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שעורים שלתתן [–שרה אותן] במים, ורואה שמתנפחות וחושש שיחמיצו, שׁוֹרֶן בְּחוֹמֶץ, וְחוֹמֶץ צוֹמְתָן [–מחברן ומהדקן] ואינו מניחן להחמיץ. וסברה הגמרא עתה, שגם כאשר החומץ מעורב בתבשיל ואינו בעין, אינו מניח לקמח הניתן בו להחמיץ, ואם כן מדוע לא העמיד רב חסדא כרבי יוסי. משיבה הגמרא: כִּי אֲשְׁמְעִינַן לֵיהּ – אימתי שמענו לְרַבִּי יוֹסֵי שסבר שהחומץ מצמית את השעורים ואינו מניחן להחמיץ, הָנֵי מִילֵּי דְּאִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ – דברים אלו אמורים דווקא כשהחומץ עומד בעינו, כלומר בפני עצמו, ולא נתערב בדבר אחר, אֲבָל עַל יְדֵי תַּעֲרוֹבְתָּא, כלומר כשהוא מעורב בדבר אחר, לֹא, ושמא באופן זה גם רבי יוסי מודה שאין החומץ מונע החימוץ, ולכן לא ניתן להעמיד את דברי היש אומרים כדעת רבי יוסי, והוצרך רב חסדא להעמיד דבריהם דווקא כרבי יהודה.

דעה אחרת בענין מלילת קמח בתבשיל בפסח: עוּלָּא אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בין אם נותן לתבשיל תחילה את הקמח ואחר כך את החומץ, ובין אם נותן תחילה את החומץ ואחר כך את הקמח, אָסוּר בפסח, מִשּׁוּם הרחקה, וכדרך המשל לְךָ לְךָ אֶמְרִינַן נְזִירָא סָחוֹר סָחוֹר לְכַרְמָא לֹא תִּקְרַב – אומרים לנזיר האסור בגפן ובין (במדבר ו ג), לך והתרחק מן הכרם ואל תקרב אל סביבותיו, אף שזה מותר לו ונאסר רק באכילת הענבים, כדי שלא יכשל באיסור אכילתם, ואף כאן אסרו מלילת הקמח בתבשיל אף כשנותן עליו חומץ בעין, כדי שלא יבואו להתיר בחומץ מעורב בתבשיל.

הלכה בענין מלילת תבשיל בקמח בפסח מחטים שהתייבשו בתנור: רַב פָּפִּי שָׁרֵי לֵיהּ לְבוּרְדִּיקֵי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא – התיר לנחתומים [–האופים והמבשלים] שבביתו של ראש הגולה, לְמִמְחֵה – לערב את התבשיל שבקְּדֵירָה בַּחֲסִיסֵי – בקמח שנטחן מחטים שהתייבשו בתנור, כיון שנחשב בקמח אפוי שאינו מחמיץ.

דעה חולקת: אָמַר רָבָא, אִיכָּא דְּשָׁרֵי כִּי הַאי מִילְּתָא – וכי יש מי שמתיר דבר כזה בְּדוּכְתָּא דְּשָׁכִיחִי עַבְדֵי – במקום שמצויים בו עבדים [כגון בבית ראש הגולה], שמזלזלים ביותר באיסורים, והרי יש חשש שמא יבואו לעשות כן גם בקמח סתם. לשון אחר בזה: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש אומרים, רָבָא גּוּפָא מַחֵי לָהּ קִידְרָה בַּחֲסִיסֵי – רבא עצמו נתן לתוך התבשיל קמח מחטים שהתייבשו בתנור, ולא חשש שמא יבואו לעשות כך בקמח סתם אלא בבית ראש הגולה, שמצויים בו עבדים שאינם הגונים, וחשודים לעבור על איסורים.

משנה

המשנה דנה בנתינת קמח לתוך דברים חריפים: אֵין נוֹתְנִין קֶמַח לְתוֹךְ חֲרוֹסֶת – מין מאכל העשוי ממיני פירות ומעורב בו חומץ אוֹ לְתוֹךְ הַחַרְדָּל בפסח, כיון שהוא מחמיץ בתוכם. וּבדיעבד אִם נָתַן קמח בחרדל, יֹאכַל אותו מִיָּד קודם שיחמיץ, כיון שחוזקו של החרדל מונע את מהירות החימוץ. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר לאוכלו אפילו מיד.

המשנה דנה באיסור לאכול את הפסח כשאינו צלי אלא נא או מבושל: אֵין מְבַשְּׁלִין אֶת קרבן הַפֶּסַח, לֹא בְּמֵי פֵרוֹת כגון מי תותים תפוחים ורימונים וכיוצא בהם, ואף שלא נאמר באיסור זה אלא בישול במים. אֲבָל סָכִין את קרבן הפסח בשעת צלייתו וּמְמַצְּלִין אוֹתוֹ בשעת אכילתו בָּהֶן – במשקים ובמי פירות.

הלכה בענין דבר המחמיץ: מֵי תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל נַחְתּוֹם – מים שהאופה נותן בהם את ידיו ומצננן בשעה שעורך ומחליק את המצה, יִשָּׁפְכוּ מיד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצִין – שבידים העוסקות בעיסה דבוקים שיירי בצק ומחמיצים את המים.

גמרא

שנינו במשנה: אין נותנין קמח לתוך חרוסת או לתוך חרדל, ואם נתן יאכל מיד, ורבי מאיר אוסר. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו: אָמַר רַב כָּהֲנָא, מַחֲלוֹקֶת חכמים ורבי מאיר היא כשנתן קמח לְתוֹךְ הַחַרְדָּל, שבזה סוברים חכמים שיאכל מיד, כיון שחוזק החרדל חד מאד, ואינו מניח לקמח להחמיץ מהר, ורבי מאיר חולק ואוסר גם בזה. אֲבָל אם נתן קמח לְתוֹךְ חֲרוֹסֶת, שאין חזקו כל כך, לְדִבְרֵי הַכֹּל אסור באכילה וְיִשָּׂרֵף מִיָּד, שהחומץ שבחרוסת כשהוא צונן ממהר את החימוץ.

סיוע לרב כהנא מברייתא: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אֵין נוֹתְנִין קֶמַח לְתוֹךְ

המשך בעמוד קנא

הַחֲרוֹסֶת, וְאִם נָתַן יְשַׁרֵף מַיָּד. ואם נתן קמח לְתוֹךְ הַחֲרֹסֶת, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר יְשַׁרֵף מַיָּד קודם שיחמיץ, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יֵאָכֵל מַיָּד, ואין חוששים שמא יחמיץ קודם שיאכלנו. הרי מבואר שנחלקו רק בחרדל ולא בחרוסת.

פסק הלכה במחלוקת זו: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַב יְהוּדָה, אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים המתירים לאכול מיד חרדל שנתן בו קמח. מברר הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ [–בנו] דְּרַב יְהוּדָה,